

DEN SMALLE BOG

Digitalt kulturtidsskrift. Redigeret af Jakob Brønnum. 10. årgang. ISSN: 2446-0079

[Læs Den smalle bog fast](#)[Den smalle bogs skribenter](#)[Kontakt og kolofon](#)

torsdag den 17. april 2025

Heraklits fragmenter på dansk

Samlingen & Værens veje
Forlaget Valville (36 sider)

Af Jakob Kvist

Kasper Nefer Olsen har foretaget et stort oversætningsarbejde og forsynet os med tekststykker fra to store tænkere i form af Heraklit og Parmenides. Desværre er det kun brudstykker, de berømte fragmenter, som har overlevet til vores tid. Men alligevel er det en utrolig tankemæssig rigdom, som vi her får adgang til. *Samlingen & Værens veje* er udgivet på Forlaget Valville.

Parmenides

Inden vi dykker ned i tekststykkerne, er det på sin plads at sige noget om den tid, de er skrevet i. Begge tekster er blevet til ca. 500 år f.v.t. Teksterne kan derfor forekomme fremmede for os, fordi de er skrevet uden kristendommens indflydelse. Begge tænkere levede på en tid, hvor religionen spillede en helt anden rolle end den gør i dag. I dag forbinder vi religion med monoteisme og som antitesen til videnskab. På Heraklits og Parmenides' tid var religion et mere levende fænomen. Religion var en verdens- og virkelighedsskabende praksis. Religion var bindeledet mellem mennesket og naturen. Et moderne menneske vil sikkert finde disse tanker primitive, hvilket er ærgerligt. I virkeligheden er det os moderne mennesker med vores arrogante og fordomsfulde livsførelse, der er de primitive og infantile. Vi griner ad alle andre, som levede før os mens vi synker længere ned i uvidenhedens sjap. For os handler livet om at gemme sig bag andres forestillinger, for Heraklit og Parmenides er livet derimod uhyre konkret. At virkeligheden viser sig at være levende, vil nok skræmme livet af de fleste pæne mennesker. Lad os dog alligevel se, hvad vi kan få ud af deres tanker.

Heraklit

Heraklit er kendt for, at man ikke kan træde ned i den samme flod to gange og har haft stor indflydelse på tænkere som Nietzsche og Gilles Deleuze. Virkeligheden opfattes som værende dynamisk og Heraklit var kritisk overfor gruppeadfærd.

Som titlen antyder, står *Samlingen* centralt i Heraklits tankelandskab. For ikke at skride for hurtigt frem, så lad os dvæle ved ordet 'samlingen'. Vi skal forstå det som en aktiv proces og ikke som et resultat, et efterladenskab. Heraklit kritiserer nemlig mennesker for at være optaget af samlinger som noget statisk.

Vi har en tendens til at fokusere på samlingen efter, at den er blevet samlet og glemmer, hvad der ledte op til. Vi stirrer os blinde på slutproduktet i stedet for at se handlingen, som *samler* og er *samlende*. Bevidstheden, den frie vilje osv. er kognitive affaldsprodukter, hvis vi skal snakke med moderne tunge. Ser vi kun verden herfra, overser vi, hvordan de er blevet til og så er vi styrede af fordomme.

Mellem virkelighed og uvirkelighed

For Heraklit er det menneskets højeste dyd at opnå forstandighed ved at lære sig selv at kende. Visdom handler om at digte videre på verdens skabende dynamik. Derfor ytrer Heraklit, at: "Sjælens samling er én som øger sig selv." Mennesket vokser åndeligt, når det tør beskæftige sig med, hvad der er bagved den fælles virkelighed.

For Heraklit er verdens grund en livlig instans, som handler om en glidning mellem at være til og ikke at være til, mellem virkelighed og uvirkelighed. Om den berømte flod siger Heraklit: "I disse floder stiger vi ned og stiger vi ikke ned, er vi og er vi ikke." Det er et spil mellem muligheder og virkelighed. Den eksisterende virkelighed er udgjort af virkeliggjorte muligheder. Ikke-eksistens eller uvirkelighed er ikke virkeliggjorte muligheder. Muligheder findes, men de findes i andre dimensioner og derfor har vi svært ved at fatte dem. Det gør ikke sagen nemmere, at de fleste mennesker: "lærer uden at tænke..." hvilket skaber et: "fordrejet syn."

"Det er hårdt at strides med begæret – for det vil betales med sjæl..." hedder det andetsteds. Giver man efter for det kortsigtede begær, afskærer man sig fra at gøre de grundlæggende erfaringer i livet. Det er nemt at bestille junkfood, at se dårligt producerede tv-serier, at forbruge og synke ned i arbejdets gentagelser men prisen er høj, for vi betaler med vores sjæl. Her skal sjæl ikke forstås som noget indre. Det er hverken kristendommens indespærrede sjæl eller vort tids egoistiske bevidsthed. Sjælen på Heraklits tid var noget, som bevægede sig mellem den indre og ydre verden. Det var både den enkeltes indre liv men også en beskyttende skygge, som vogtede over ens eksistens. Sjælen var bindeleddet og grænseerfaringen mellem det enkelte menneske, verden og naturen.

Krigen er alle tings fader

Heraklit siger, ligeledes berømt, at: "Krigen er alle tings fader...". Som Nefer Olsen gør opmærksom på, så siger det noget om ens frihedsstatus på Heraklits tid. Men jeg vil også mene, at der en ontologisk pointe at spore. Det betyder ikke, at krig og vold mellem mennesker er verdens grund. Det betyder, at virkeligheden er et meningsdrama – en krig, hvor mening kæmper om at blive aktualiseret i virkeligheden. Virkelighedens skabende kræfter er mulighedernes kamp for at blive virkelige.

Verden bliver ikke skabt af guder eller mennesker, ifølge Heraklit, men verden vil altid være: "...en evigt levende ild..." og: "Alle ting skal skelnes og gribes af den frembrydende ild: alle ting i bytte for ild og ild i bytte for alle ting...". Ilden udtrykker også tiden, fordi det er tiden, som gør ting virkelige. Ilden er det mest universelle livsprincip, fordi: "...den hviler i forvandling..."

Lad os prøve at se nærmere på, hvordan Parmenides forholder sig til virkeligheden.

Værens veje

Parmenides' tankeverden centrerer sig omkring værensbegrebet og har udøvet stor indflydelse på den tyske filosof Martin Heidegger.

Værens veje er skrevet som et digt i det antikke versemål *hexameter*. Det gør, at teksten har en anden rytme og dermed bevægelse end hvad det fx er tilfældet i Heraklits fragment.

Værens veje minder om en beskrivelse til en mysterieindvielse. Det er, som om ens bevidsthed snurrer rundt og man lander et helt andet sted. Her tales om: "portene for Nattens og Dagens veje..." og porte, som åbner sig som et gabende rum, hvor vi møder retfærdighedsgudinden Dike.

To veje

Hun vil lade os erfare: ”den velrunded’ Sandheds urystede hjerte...”. På disse breddegrader fortælles vi, at der kun findes to veje. En vej for væren og en vej for ikke-væren. For det, som *er* og for det som *ikke* er. I digtet giver Parmenides forrang til det, som er: væren. Parmenides opfordrer til, at man holder sig fra det ikke-værendes vej, da det vil lede én på vildspor. Logikken er simpel: noget, der ikke eksisterer, kan ikke være til.

Det, som er(væren), har en særlig ophøjet status, fordi væren er uskabt og ikke går til grunde. Parmenides tager afstand fra den tanke, at det værende skulle være opstået ud af intet. Virkelighedens allermest grundlæggende atom kan for Parmenides kun have væren, have eksistens. Hvis det ikke havde væren, ville det være meningsløst at tale om. Derfor afviser Parmenides, at tilblivelse kan være verdens grund. Noget, der bliver til, er i gang med at forvandle sig fra en ting til noget andet, og derfor *er* det *ikke*, ifølge Parmenides.

Det ubevægelige

Parmenides mener, at der er noget ubevægeligt ved virkeligheden, som er: ”bundet af mægtige grænser.”. Væren er aldrig begyndt, fordi det altid har været her, fordi det *er* og kun kan *være*. Væren hviler i sig selv, er altid det samme og omsluttet på alle sider af den stærke nødvendighed.

Men inden vi dømmer Parmenides til at være fortaler for en statisk virkelighedsopfattelse, så tror jeg, at vi gør klogt i at se på, hvad det er, Parmenides egentligt sigter efter. Parmenides er på udkig efter noget, som altid vil være det samme. Her er ikke tale om en fast ydre virkelighed men om et universelt princip.

Evigheden

Når jeg læser *Værens veje*, kan jeg ikke lade være med at tænke på evigheden. Evigheden er netop ikke en uendelig lang række af tidspunkter. Evigheden repræsenterer fraværet af tid, det tidløse. Det harmonerer med Parmenides beskrivelse af, at væren er konstant: ”For der kan ikke være mer’ eller mindre af værende...” Der findes ikke grader af væren, fordi væren er ens overalt – ligesom evigheden. Evigheden er ikke at stræbe efter et uendeligt langt liv men kunsten at stoppe tiden midt i øjeblikket. Evigheden er erfaringen at *være* i verden og erfaringen af det, som altid vil være i verden: væren.

Således kom vi igennem nogle af Heraklits og Parmenides’ tanker. Jeg skal gøre opmærksom på, at der selvfølgelig er tale om min egen udlægning af sagerne.

Der er virkelig gjort et stykke stort og flot arbejde med at oversætte disse før-sokratiske tekster. Det er imponerende, hvor meget mening både Heraklit og Parmenides formår at give anledning til på så beskeden en plads. Deres tanker slår knuder på vores hjerner, fordi deres indhold overskrider vores forventninger.

Det er eksistensbefordrende at læse noget, som afviser middelmådighed ved at tænke tingene igennem.

Om man er enig eller uenig er sagen uvedkommende. Teksternes potentiale består i, at de kan udfordre vores fordomme og udvide vores blik på verden.

Varm anbefaling og god læselyst skal lyde herfra.

Indsendt af **Jakob Brønnum**

Etiketter: [boganmeldelse](#)

Ingen kommentarer:

[Nyere opslag](#)

[Start](#)

[Ældre opslag](#)

Abonner på: [Kommentarer til indlægget \(Atom\)](#)